

Szokolay Sándor 2016. évi emlékhangversenyéhez

Sokat járt az eszemben 2016. március 30-án a Művészetek Palotájának Bartók termében a *Szokolay-emlékhangversenyen az a nagyváradi konferencia*, melyen megismerkedtünk. A Nagyváradi Egyetem elődje, a Sulyok István Református Főiskola rendezte azt a tanácskozást 1997 novemberében. Azzal a különös címmel, hogy "*Érdemes-e nemzetben gondolkodni?*".

Szokolay Sándor torokszorító előadást tartott. A konferenciacímet annyival intézte el, hogy "*Olyan ez a kérdés, mintha azt kérdezném: »Érdemes-e lélegezni?«*", majd Adyt idézve folytatta: "*... Isten az élet igazsága! Parancsa ez: mindenki éljen!*".

Ha valaki előveszi előadásának megjelent szövegét, ma különösen megdöbben azon, hogy mennyire a "mestereiről" vallva szól önmagáról (Királyhágómelléki Füzetek 1998:77–90). A szülőtáj iskolájának laudációja után olyan nevek sorjáznak ebben a vallomásban, mint *Bartók Béla, Kodály Zoltán, Bárdos Lajos, Ádám Jenő, Illyés Gyula és Németh László*. Egy minőségi nemzet képviselői zenében, irodalomban és nevelésben.

Bartók életműve kapcsán külön ki is emeli: "*Végre valaki a felületes képzettársítások és hamis »nemzetjellegű közhelyek« elé állt!*" Zenéjét az által minősíti "*kikristályosodottan magyar*"-nak, hogy "*mindig európai és egyetemes ötvözetű*". Engem épp ez a megfogalmazás ragadott meg leginkább, hiszen *a legmélyebb, legtisztább kultúrák* sajátja az, hogy *egyetemességükben rokonok* minden más, emberinek megmaradt kultúrával.

Ez semmivel se jelent kevesebbet, mint hogy akik valaha is minőségi nemzetben és kultúrában gondolkodtak itt Európában, sohasem egyetlenegyben, sohase csak a sajátjukban gondolkodtak, hanem *nemzetek és kultúrák közösségében*. Összetartozókban. Amelyek között *egyik a másika nélkül nem lehet ön maga sem*.

Középiskolás koromban sorra hallgattam a szegedi Somogyi Könyvtár Fonotékájának valamennyi bakelit lemezét. Farkas Ferencet és tanítványát, Szokolayt is. Farkas Ferencnek az "*Aspirationes Principis*"-ét nehezen fogtam. Azt a nehéz, vívódó zenét egy tizenéves aligha tudta összehozni a Rákóczi Ferencről akkor elérhető ismeretekkel. Szokolay zenéje is csak később került közelebb hozzám.

Eleinte zavart, hogy a megszólaltatott hangszereket előbb szinte programszerűen "kipróbálja" darabjaiban, mintha előbb meg akarná vizsgálni, mire is jók. Csak amikor megtudtam róla, hogy ő is vidéki gyerek volt, akkor bocsátottam meg igazán neki ezt a *rácsodálkozást* az egyes zeneszerszámok lehetőségeire, ami szinte minden művében tetten érhető.

Akkor értettem meg, hogy nem *a modern zene hangszerkísértő extravaganciája* van ezekben a hangszerpróbákban. El is röstellkedtem, hisz ezzel az utánzás, a modernkedés gyanújába kevertem Szokolay Sándort, ezt a mélységesen őszinte embert és zenészt. Az emlékest talán legvirtuózabb hangszerpróbája (Boldoczki Gábor jóvoltából is) a szédítő Trombitaverseny volt. Ámulva hallgattam, s jó volt látni: az olykor csöndre vezényelt zenészek is.

Szokolay mélységes őszintesége abban is példás, ahogyan mestereit tisztelve meri *másként ábrázolni Közép-Európa 19-20. századi nemzeti karaktereit* a zenében, mint ahogy Bartóktól vagy Kodálytól tudjuk, és hallottuk a március 30-i koncerten is. Bartók "Tánc-szvit"-nek nevezett darabja szinte a műfaji megnevezést megcáfoló vad viharosságával, grandiózus tragikumával a végletekig megpróbálta a zenészeket, a hangszereket és a hallgatóságot. Kodály Psalmusa pedig lenyűgöző, kozmikus imádságával olyan ünnepélyes magasságokba emelte a magyar történelmi jellemet, hogy Szokolay elhangzott darabjai lényegében vitába is szálltak a két mesterrel.

Miközben darabjai vitathatatlanul közép-európai elődök – a már emlegetett Kodály és Bartók mellett Smetana és Dvorzsák – zenéjét idézi, ezt korántsem epigon módon teszi. Még csak nem is úgy, hogy felismerhető nyomokat hagy belőlük a maga zenéjében, mert netán tetszetősnek véli zenei megoldásait. Szokolay igenis *törekszik zenei megidézésükre*, de nem azért, hogy az idézettek saját nemzeti pátoszát is átvegye ezzel. Épp fordítva.

A szmetanás, davorzsákos, bartókos, kodályos motívumok mintha csak arra kellenének az ő számára, hogy *cáfolhassa velük az eredeti nemzeti pátoszt*. És itt nincs kivétel. Nemcsak a többiek, hanem a magyarok nemzeti pátoszát is cáfolja a megidézettek eszközeivel. Elindít egy tiszta szólódallamot, elkezd felépíteni belőle egy szmetanás, davorzsákos vagy bartókos, kodályos *pátoszkatedrális*, egy *nemzeti dallamtornyot*, majd a döntő ponton, amikor már éppen elhinnénk, hogy ez az, aminek hallik, hagyja, hogy mindez magába zuhanjon...

Nem cserben hagy minket. Nem játszik velünk ez az egyébként derűs, *csupaszív lélekember*. Mintha állhatatosan üzeni akarna valamit, amit már régen tudnunk illene. Azt, hogy ebben a történelmi együttélési térben nem az az igazán nemzeti, ha mindenáron megkíséreljük bizonyítani magunknak, egymásnak és a nagyvilágnak, hogy mi itt megélünk kultúrában, nyelvben, zenében, akármiben is egymás nélkül, csupán a "magunk kenyerén". Mert ez nemcsak *nem igazán nemzeti*, hanem *nem is igaz*.

Ezért nem csak, s talán nem is elsősorban a mesterek kritikájaként értelmezhető ez a sokszor felismerhető fogás. Ez a zenén túl vagy éppen az által – hiszen a *zen*, a *zene* lelket jelent –, a *közép-európai nemzetek hamis önszemléleti, elkülönítő néplelki nevelésének kritikája*. Egyfajta *kulturális realizmus* Szokolay zenéjében, amellyel azt ábrázolja, hogy miként építettünk és építünk mi itt mindannyian légvárakat történelmünk romjain, s mindennek milyen nemzeti összeomlások lettek és lesznek a következményei. Ez nem "csak" a zenész Szokolay. Ez már a Tanító. Fej fej mellett a bevallott, nagy nemzettanító előddel, Németh Lászlóval.

Hatalmas *bátorság* és *bölcsesség* s egyúttal hatalmas *teherbíró képesség* kellett ehhez a kulturális realizmushoz, amellyel ez a kicsiny, törékeny és érzékeny ember rendelkezett is. Persze *véletlen se nemzetfeletti mindennek a kicsengése*, hanem arra való figyelmeztetés, hogy nem szabad álmainkban magasabbra emelnünk magunkat a sorstársainknál, hiszen ők is csak a nagy nekibuzdulások és a még nagyobb lelohadások s kijózanodások kemény köveivel rakhatják ki történelmük máig kanyargó útját.

Hogy mennyire korszerű ez a Szokolay-üzenet, azt a fenntartó kulturális alapjaiból kisiklott, "nemzetek feletti" Európa-kísérlet mai vergődése mutatja mindannyiunknak. Ő is a *kulturák fenntartható Európájáról* beszél zenében, ahogy másfél évtizede a Magyar Ökoszociális Fórum. S ahogy – még politikai meggyanúsíttatásom kockázatával is kimondom – a mai magyar külpolitika is a maga "nemzetek Európája" elvével.

Ideje lenne hát ráeszmélni, hogy nem szabadna újra meg újra összeomló álomkatedrálisokat, folyton ledőlő nemzeti pátosztornyokat építenünk a "magunk" anyagából, mert ilyen errefelé "tisztá" előfordulásban nincsen. *Mi csak együtt lehetünk valakik*, nem szegényítve, hanem gazdagítva saját kincseinkkel egymást, ebben az egyébként egyre szegényebb gazdagok Európájában. *Csak így szabad nemzetekben gondolkodnunk Szokolay szerint is*. Kemény lecke, zenei esztétikumba csomagolva. Meg kéne végre hallanunk.

S hogy mindezt egy magyarzsídó karmester kottázta le nekünk 2016 tavaszi napfordulója táján, az több, mint tanulságos. *Kocsis Zoltán* bizonyjal jobban érti Szokolay zenei intését, mint a MüPa hivatalosan semmitmondó brossúráirója... A Nemzeti Filharmonikus Zenekar és

a többi közreműködő is jól érthette az üzenetet, mert kevés hasonlóan átszellemült – lélektől lélekig elérő – koncertben volt részem életemben. Köszönet és hála mindannyiuknak érte.

Győri-Nagy Sándor kultúrókológus
Kiskunmajsa, 2016. április 25.